

הקטורות, והמליקות, וקבלות דהיינו קבלת קלג-א הדם, הזאות, והשקאת סוטה, ועריפת עגלה ערופה שנעשית בכהנים, דכתיב "ונגשו הכהנים בני לוי", וטהרת מצורע דהיינו הזאת דם הצפורים, ונשיאות כפיים, בין נשיאת כפיים מבפנים דהיינו במקדש, ובין מבחוץ, דהיינו בבתי כנסת שבכל עיר ועיר, מנין שגם בכל עבודות אלו אם אינו מודה בהן — אינו נוטל חלק בקדשים?

תלמוד לומר: בסוף הפסוק של "המקריב את דם השלמים... מבני אהרן", ודרשו: עבודה האמורה לבני אהרן. וכל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה. דהיינו, אם אינו מודה בה, אינו נוטל חלק במתנות.

ומדייקת הגמרא מדברי הברייתא: טעמא משום דאינו מודה בה. הא מודה בה, אף על גב דאינו בקי בהן, נוטל חלק בקדשים! (1)

והמקור לכך, ממה שנאמר "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן — לו תהיה שוק הימין למנח", ודרשוהו שרק מי שמודה בעבודות — נוטל חלק בקדשים.

אין לי אלא מי שאינו מודה בזה, בעבודה זו. "המקריב" דהיינו הולכה — בלבד, שאינו נוטל חלק בקדשים. מנין לרבות חמש עשרה עבודות (16), כגון, היציקות והבלילות, שנותן שמן במנחה ובוללה, וחזור ויוצק עליה שמן לקיים מצות יציקה, והפתיתות, שפותת את המנחות לאחר אפייתן, והמליחות, שהיה נותן על המנחות מלח, תנופת, שיש מנחות שטעונות תנופה שמוליך ומביא, והגשות, שיש מנחות שטעונות הגשה, שהיה נותנה בכלי ומגיעה לקרן מערבית דרומית של מזבח כנגד חודה של קרן, והקמיצות,

עצמו לעשות עבודה זו, וכמו ששינו בתוספתא שהובאה בכורות [ל א] שכהן הבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, כי כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה, [ולא הזכיר מפני מה אינו מקבל]. ובנחל איתן [טו, ה] כתב שכך מבואר להדיא בהמשך התוספתא [דמאי ב ז] שלכן אין לו חלק במתנות.

ויתכן שיפרש כהמאירי שהכוונה שאין לו חלק בעבודות אלו, כשם שאין לו חלק בכל מה שהכהנים זוכים בו, וכשם שאינו נושא כפיו ואינו עולה לתורה ראשון.

וראה באגרות משה [יו"ד ג קח] שהוכיח כי אם נתנו לו מתנות לא יצאו ידי חובה, וכן נקט בפשיטות בציון ההלכה [פ"א מביכורים אות י].

1. החתם סופר הקשה הרי כהן שאינו מודה מאבד זכותו במתנות לגמרי, ודינו שאף במקום שאין כהנים אחרים לא יתנו לו, ואם כן אין קושיא מהברייתא על רב חסדא שאמר שכהן שאינו בקי לא יתנו לו לכתחילה במקום שיש כהן אחר.

ובמאירי משמע שזו גופא כוונת הגמרא

ומלשון הרמב"ם [ריש הלכות ביכורים] משמע שאינו מודה במתנות, ובמרכבת המשנה כתב שמקורו ממה שאמרו בסמוך "מודה אע"פ שאינו בקי" ומשמע שמדובר במתנות ולא בעבודות, וראה להלן קלג א הערה 1.

16. בפשטות כוונת הגמרא לכל כהן שאינו מודה באחת מט"ו עבודות אלו דינו כמי שאינו מודה בקרבנות ובעבודות המעכבות, וכן משמע במנחות [יח ב] שהוכיחו מברייתא זו שגם

ידי הצליה. ואי לקדרה [שמבשלן], אי דמחתך להו ומלח להו, הא נמי מירב דייבי!⁽²⁾

אמר רבה: בדיק לן [ניסה אותנו] רב יוסף [שכהן היה] בשאלה זו: האי כהנא דחטיף מתנתא⁽³⁾ מהתינוקות שנושאין אותן אל הכהנים, האם בכך הוא חבובי קא מחבב

אמר רב אבא, אמר רב הונא, אמר רב: חוטין שבלחי של הבהמה, אסורים משום דם שיש בהן. וכל כהן שאינו יודע ליטלן, את אותן החוטין, מן הלחי, אין נותנין לו מתנה.

ולא היא! אין אותן חוטין אסורין. דאי בטויא [צלוי], הא מירב דייבי, זב הדם על

רשאי, מחתך ומולח וכו', והיינו שמדובר באופן שעובר על מצוות "למשחה", ודין זה הוא כהמשך למסקנא שקדמה לו, שנותנים לכהן אף על פי שאינו בקי בדיני "למשחה", ואין חוששין שיכשל באכילת דם כיון שממה נפשך הוא יוצא.

3. תוס' בכבא מציעא [ו ב] כתבו שכהן החוטף מתנות כהונה אינו חייב לשלם אלא טובת הנאה, והוסיפו שאין להוכיח כך מהא דאמרינן בפרק הזרוע "בן לוי שחטף מתנתא פריצותא היא" ומשמע שאינו חייב לשלם, כי אין זו ראייה שהרי יתכן שמדובר באופן שאכלם ומזיק מתנות כהונה פטור, והארכנו בביאור דבריהם לעיל [קלא א]

ובפשטות כוונתם להוכיח מהסוגיא לעיל [שם] המדובר בבן לוי שחטף, אך בפרי חדש [ס"א ל"ג] תמה שהרי לא נזכר שם ש"פריצותא היא" אלא שבאמת לא מועילה תפיסתו, ולכן ביאר שכוונתם לסוגיין, וגרס בדבריהם מהאי כהנא, אך בפרי יצחק [ח"ב נ] כתב שבסוגיין לא מדובר באופן שחטף שלא בהסכמת הבעלים כי ודאי אין זה נחשב חיבוב מצוה אלא איסור, שהרי נוטל דבר שיש לבעלים זכות לקבוע למי יתנוהו, אלא כמו שביאר הר"ן שאחר כך שואל את אבי התינוקות ומסכים לו שיקח [ואף זה אסור משום זלזול מצוה], ובהכרח שכוונת תוס' לסוגיא דלעיל.

ובאופן נוסף דחק לפרש שכוונת תוס' לסוגיין, והבינו שחטף מיד הבעלים בחזקה,

לומר שלא מילתא היא - מה שהובן בהוה אמינא שאפילו כשאין כהן אחר אין נותנים לכהן שאינו בקי - אלא כיון שהוא מודה בעבודות נותנים לו במקום שאין כהן אחר.

והגרי"ז במנחות [יה ב] כתב שהרמב"ם למד מהשקלא וטריא שצריך שיהא מודה במתנות ולא בעבודות, שהרי אילו נפרש שצריך שיהא מודה בעבודה, אך לא במתנות, אם כן יש ליישב את הקושיא על רב חסדא ולומר שצריך שיהיה מודה במתנות אך בעבודה די שיהא מודה בה אף שאינו בקי בה, [אך אין לומר שיהיה בקי ולא מודה, כי אם אינו מודה לשמרן אינו חשוב בקי]. ובהכרח שכוונת רבי שמעון שצריך שיהא מודה בקרבנות כמו בעבודה, ולכן משמע שאין צריך שיהא בקי בהן.

ולשאר הביאורים לכאורה תמוה הלשון "מודה אף על פי שאינו בקי" כי מה הקשר בין מודה בתורה או בעבודות לבקי בדיני אכילה דרך גדולה, ורק לביאור רבינו חננאל יש לומר שאם מודה ומוכן לעבוד בכל העבודות ואינו מזלזל בגרועה שבהן, יש לו חלק במתנות, אף שאינו בקי באופן אכילתן דרך גדולה.

2. הרמב"ן הרשב"א והריטב"א הביאו מכאן ראייה לדבריהם [הובאו בהערה 8 לתוס' קלב ב] שאפשר לבשל את הלחי אף שהיא ממתנות כהונה, ואין חובה לאכלה צלי דוקא.

והמאירי נקט שחובה לאכול דוקא צלי, ולכן ביאר כאן שאם אוכלו לקדרה אף על פי שאינו

ועדיין הייתי מימר אמרי לבעלי הבהמות:
הבו לי מתנות!

וכיון דשמענא להא דתניא: על האמור בבני
שמואל "ויטו אחרי הבצע". רבי מאיר
אומר: בני שמואל, חלקם שאלו בפיהם, את
חלק הלוויה שהיה מגיע להם, כגון מעשר
ראשון, בקשוהו מבעלי הפירות, מאז אפילו
מימר נמי לא אמינא לתת לי מתנות⁽⁵⁾.

ועדיין נהגתי אי יהבו לי מתנות — שקילנא.

מצוה, ויפה הוא עושה, או שמא בחטיפתו
נחשב בכך כזלזולי קא מזלזל במצוה?⁽⁴⁾

ופשטנא ליה מהפסוק "ונתן לכהן",
שמשמעותו, ולא שיטול בעצמו. ומוכח
שלא יפה הוא עושה.

אמר אביי: מריש [מתחילה] הוה חטיפנא
מתנתא, כי אמינא, כשאני חוטף הרי
הבובי קא מחביבנא מצוה. אבל, כיון
דשמענא להך דרשה מ"ונתן" ולא שיטול
מעצמו, מיהטף לא חטיפנא.

וראה מגן אברהם [נג סקכ"ו] שהצנועין
מושכין ידיהם אפילו במקום מצוה. החתם סופר
[בסוגין] הקשה שהרי תוס' ישנים ביומא [לט
א] כתבו שרק כאשר היו כהנים רבים בחלוקת
לחם הפנים משכו הצנועים ידיהם, כי לא היה
מגיע לידם אלא כשיעור "פול" שאין בו מצוות
אכילה, אך כשהגיע כזית לידם נטלו, ואם כן
למה לא יטלו מתנ"כ. וראה בתשובותיו [או"ח
מט] שהוכיח כי אין מצוות אכילה במתנ"כ אלא
מצוות קבלה, ורק כשיש מצוה בעצם הקבלה
שיך הכלל שהצנועין אינם נוטלים אפילו
במקום מצוה, כי הנטילה היא פגם בעצם
המצוה, ואינה כנטילה לצורך מצות אכילה,
שאינן הצנועין נמנעים ממנה.

ובכרתי כתב [ס"ק יב] שכדי לפרסם כהונתו
יכול לתבוע חלקו בפה. וראה בערוך השלחן
[זרעים פ"ה יא] שאסור לחטוף אף לחיבוב
מצוה. ואפילו כדי להראות שהוא כהן, כמסקנת
אביי שקיבל רק בעיו"כ.

5. כתב הרמב"ם [פ"ט הכ"ב] לא ישאל בפיו
אלא אם כן נותנים לו בכבוד נוטל. וביאר
הערוך השלחן [יו"ד ס"א כו] שהטעם מפני
שהוא מתבזה בכך וצריך לקיים בהם "למשחה"
דרך גדולה. אך בגמרא מבואר שהטעם הוא

וסלקא דעתך שאין לבעלים במתנות אפילו טובת
הנאה. וזה גופא פשט רבא מדכתיב "ונתן" שיש
לבעלים זכות לקבוע למי יתן, ומשום כך יש
להם טובת הנאה במתנות, עי"ש שדחה ביאור
זה [שהרי אם כן לא נפשט הספק של חיבוב
מצוה, אלא נידון אחר של טובת הנאה, ועוד].
[ודקדק ברש"י שכתב שחטף "מהתינוקות
הנושאים אותן לכהנים", שכונתו לביאור הר"ן
שאינו חוטף מהבעלים נגד רצונם, או שהבעלים
נותנים להם שיוליכו לכל כהן שיזדמן להם].

4. בפשטות נידון הגמרא הוא רק אם חטיפת
המתנות נחשבת כחיבוב מצוה או זלזולה, אך
ודאי שעצם הלקיחה נחשבת כמצוה לכהן, וכן
כתב החתם סופר [יו"ד רצב] לבאר את דברי
הספרי שהביא בפרי חדש [ס"א יב] שיתן לכהן
עצמו ולא לשלוחו, וכתב הפרי חדש דהיינו
בסתמא, אך כשידוע שהכהן שלחו יכול ליתן לו,
וביאר שבסתמא לא ניחא לכהן לקבל על ידי
שליח, כי בקבלתו עושה מצוה, ומצוה בו יותר
מבשלוחו. וראה מחנה אפרים [זכיה ומתנה ט].
אך הדרישה [סא ג] הוכיח ממסקנת דברי
אביי שאין מצוה ליטול מתנות כהונה, אלא
התורה זכתה לו שאם ירצה לקבל, שהרי לפיכך
הצנועין מושכין ידיהן אף כשנותנים להם.

כיוון דשמענא להא דתניא בענין חילוק לחם הפנים: "הצנועין מושכין את ידיהם מן החלוקה, והגרגרנים חולקים" — מאז משקל נמי לא שקילנא (6).

לבד מפעם אחת בשנה, במעלי [ערב] יומא דכיפורי, שאז אני נוטל מתנות כדי לאחזוקי נפשאי בכהני, שלא ישתכח הדבר שאני

ומשמע שאינו מדין "למשחה" שנאמר במתנות דוקא, וכמבואר לעיל.

וראה עוד במאירי שמותר לשאול בפיו מכהן אחר שיזכה לו במתנות, ורק מבעל המתנות אסור לבקש. ובדרכי תשובה כתב שאסור לבקש מהבעלים אפילו על ידי אגרת.

6. תוס' כתבו שלא נטל מתנות, כדי שלא יקרא גרגרנין וכדי שלא יגזול מכהן שצריך את המתנות יותר ממנו. והרמב"ם [שם] כתב שהצנועין היו מושכין ידיהם בזמן שהיו הרבה כהנים בבית המטבחים.

ובביאור ההלכה נקט שדעת תוס' שאף במקום שאין הרבה כהנים לא יטול, כדי שלא יקרא גרגרן וגזול אחרים, ואדרבא התאספות הרבה כהנים, כמו בערב יום כפור, היא סיבה ליטול מתנות כדי לפרסם שהוא כהן.

ולענין קבלת תרומה השמיט הרמב"ם [בפי"ב מתרומות הי"ט] דין זה שהצנועין מושכין ידיהן, וביאר הכסף משנה שרק נטילת בשר של זרוע לו"ק נראית כגרגרנות אך נטילת פירות תרומה אינה נראית כך וראויה גם לצנועין, וכבר תמהו על כך שהרי גם בחילוק לחם הפנים אמרו שהצנועין מושכין ידיהן, אף שאינו בשר. והר"י קורקוס כתב שמדת חסידות היא בלחם הפנים משום שנטלתה בו מאירה ולא הגיע לכל אחד אלא כפול. ולא השביעם. ובדרך אמונה [שם] כתב שחילוק גרנות חזקה לכהונה, ולכן צריך ליטול כמו בערב יום כפור.

ומדברי הרמב"ם [כאן] מבואר שאם נותנין לו בכבוד - כגון ששולחין לביתו, [ואינו צריך לחלוק עם אחרים, רי"ק שם] - יטול. ואף שהוא

משום דכתיב ויטו אחר הבצע, והוא משום דרך ארץ ולא מדיני המתנות, וראה דבריו בזרעים שם.

ורבינו חננאל והמאירי כתבו שהאיסור לשאול בפיו הוא רק לאדם חשוב, ולמדו מבני שמואל שהיו גדולי הדור ושאלו בפייהם ונחשב להם כגזילה, וראה רש"י בשבת [נ"ו] שביאר כי מפני מעמדם לא היו מונעים מהם בקשתם, ושאר הלויים העניים הצטערו מכך. [ועל מה שפירש שם רש"י שהם לא היו כהנים ראה מהרש"א שם שהוכיח מכך ש"לוי לא איקרי עם", מועיל גם ליטול מתנות כהונה, ואינו גזל בידם, וכדעת הב"ח].

ובדעת קדושים [ס"א יא] הסתפק אם האיסור הוא דוקא כשואל בפיו דרך הפצרה, משום שבכך נותן לו בעל הבית ברוע לב ואינו מוחל. וצייד שבכהן חשוב אסור אפילו שלא בהפצרה כי נגרע בכך כבוד המצוה. ולפי המבואר לעיל יש לפרש הטעם, כי אם האיסור לשאול משום "למשחה" יתכן שאין זלזול במצוה עד שיקש ממנו דרך הפצרה, אך אם האיסור משום גזל שאין מונעים בקשת אדם חשוב, יתכן שאדם חשוב אסור אף שלא בהפצרה וראה בדרך אמונה [קצט] ובשער הציון.

וראה עוד במאירי שמותר לשאול בפיו מכהן אחר שיזכה לו במתנות, וכך מבעל המתנות אסור לבקש. ובדרכי תשובה כתב שאסור לבקש מהבעלים אפילו על ידי אגרת.

והחיד"א בגליון שיעור ברכה [יו"ד רנ"ה א'] למד מדין זה שלא יזלזלו תלמידי חכמים בעצמם לעשות המצאות לקחת ממוץ מהעשירים,

כהן⁽⁷⁾.

כפיו.

אמר רב יוסף: **האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה** [בשכנותו], **ודחיקא ליה מילתא** לאותו צורבא מרבנן⁽⁸⁾, שעני הוא, ורוצה אותו כהן להנות את התלמיד חכם, **ליזכי ליה הכהן** לההוא תלמיד חכם את **המתנתא** המגיעות לו, שיהא אותו תלמיד חכם נוטל זרוע לחיים וקבה מבני העיר עבור הכהן – ויאכלם.

ותמהה הגמרא: למה הוצרך לקחת מתנות להודיע כהונתו, והרי יכול לפרוס ידיה בדוכן כל השנה בברכת כהנים, ועל ידי זה לא ישתכח שהוא כהן?

מתרצת הגמרא: **אנפיה ליה עידיניה**, שהיה אנוס בלימוד תלמידיו בעת שהיו נושאים כפים בבית הכנסת, ולא היה יכול לישא

הישראל בדוחק ואין לו לקנות בשר, ויהיה הכהן שזכה לו חבירו". והר"י קורקוס וכסף משנה נקטו שיכול לזכות לחבירו אף אם אינו ת"ח. וביאר הב"ח שאין כוונת הגמרא שמזכין לו כי הוא צורבא מרבנן, אלא שכך הוא מצוי שצורבא מרבנן דחיקא ליה מילתא. ובמאירי כתב שלשון "צורבא מרבנן" משמעותו שעדיין אינו ת"ח, אלא תלמיד ששעתו דחוקה. ובטור ובשו"ע הסיקו לחומרא שלא יזכה אלא לתלמיד חכם. וראה ים של שלמה [יג].

וראה במאירי שכתב שגם אינו בדוחק מותר לזכות לו, אלא שאם הוא בדוחק ראוי לעשות כן, אך ברמב"ם מבואר שההיתר לזכות דוקא אם הוא בדוחק, וכן כתב הר"ן לעיל [קלב א] לגבי רב כהנא שנטל בשביל אשתו, כי אף שאין כהן רשאי לזכות מתנות לישראל אלא למאן דלא אפשר ליה כדאיתא לקמן [כאן] אשתו שאני דכגופיה היא.

וכתב הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל [ט"ז ד"ה תן] שרק אם מוציאן הטבח מתחת ידו ונותנן לישראל, זוכה בהן הישראל במקום כהן ונחשב "ונתן לכהן", אך אי אפשר לתת לטבח עצמו אפילו אם הוא צורבא מרבנן ודחיקא ליה מילתא ואפילו הכהן שהוא מכירי כהונה נתרצה בכך, אך בחזו"א [מעשרות ח' ג] הוכיח מדברי הרמב"ן שיכול לתת את המתנות גם לטבח

מן הצנועין אסור לזכות מתנות כהונה ולדחותן. [וכעין מה שמצינו בדוחה בכור מפני הטורח, וכדלעיל]. ורק יכול לומר שיתנם לכהן שנצרך יותר ממנו [ד"א בשם ד"ת]. וראה דרך אמונה בתרומות שם שנקט כי חלוק דין תרומה ממתנות כשנותנים לו, ואינו מוכרח.

7. ראה בתוד"ה לבר [ובהערה 5 שם] אם בערב יום כפור נוטל מפני שמתאספים רבים ואם לא יטול ייראה שאינו כהן, או משום שבעיו"כ אין צורך לכהנים בכל הבשר. ועל כל פנים משמע כי די שיטול פעם בשנה כדי לפרסם כהונתו, וכמו שכתב הרמב"ם [שם] דהיינו כהן צנוע במקום שאין מכירין אותו. [וראה מג"א וחי' הגרעק"א או"ח ס"ס קכח].

ומה שלא הזכירו הרמב"ם והרשב"א שנושא כפיו, ביאר הדרישה שרק לאביי הקשו שיעשה כן, מאחר שגילה דעתו שאינו חפץ ליטול אלא להודיע כהונתו, אך שאר הכהנים רוצים ליטול ונמנעים משום שצנועין מושכין ידיהן, אך במקום שיכולין ליטול כדי להודיע כהונתן אינם צריכים להמנע. וראה ביאור נוסף בפלתי [סק"ב].

8. הרמב"ם כשהביא דין זה [בפ"ט הכ"א] לא הזכיר שיהיה דוקא צורבא מרבנן, אלא "שיהיה

רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, ואמרי לה לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר ביזנא. עבירי להו מר יוחנא עגלא תילתא [עגל שנולד שלישי לאמו, שהוא משובח ביותר].

אמר ליה רבא לשמעיה [לשמשו של בעל

ואף על גב דלא אתי המתנות לידיה כהן⁽⁹⁾, יכול לזכותם לעני — במכרי כהונה ולויה, דהיינו כהן שהוא ידוע ומוכר בעיר, ורוב בני העיר אוהבין אותו ונותנים לו את המתנות, אותו כהן יכול לזכות אף על גב שלא באו לידו⁽¹⁰⁾.

מרשותו.

10. יש לעיין אם כוונת הגמרא שכהן ממכירי כהונה זוכה במתנות על ידי קבלת הת"ח, ולכן נחשב כנתן השוחט מתנותיו לכהן והכהן נתן לישראל. או שיכולין מכירי כהונה לומר שיתנו את המתנות לישראל במקומם.

והנה נחלקו הראשונים [בגיטין ל ב] מפני מה מכירי כהונה זוכים במתנות. רש"י נקט ששאר הכהנים מסיחים דעתם מהמתנות של אדם שיש לו מכירי כהונה, כי סבורים שינתנו למכירים, וביאר בקהילות יעקב [שם כ"א] שנחשב כאילו אין כהנים אחרים שיוכו בו, ונמצא שהוא כלפיהם ככל השבט, וזוכה בהן מדין שבט הכהונה.

ובתוס' [בב"ב קנו ב] מבואר ששאר הכהנים מופקעים ממתנות אלו, כי נחשבים כמתנה מועטת שאסור לבעליהן ליתנה לאחר אחר שאמר לחבירו שיתנה לו, [וראה בקה"י שם שביאר גם בדבריהם שזוכה מדין שבט הכהונה, ויישב בכך את קושית הקצוה"ח רד ג שתמה ממה נפשך אם נחשב כקנין אינו כמתנה מועטת, ואם אינו קנין איך עושיין עליו תרומת מעשר, ועל כרחק שרק מדין שבט זכה בה ומן הדין יכול לחזור בו, רק שאסור משום מתנה מועטת, ולכן עושיין עליו תרו"מ]. ולביאורים אלו ביאור הגמרא כפשוטו, שהכהן זוכה בהן זכיה שאינה גמורה, ודי בזכיה זו לקיים במתנות מצוות נתינה, והוא מרשה לת"ח לקחתם.

וראה בפלתי [שם] שאם באו המתנות ליד

עצמו אם הוא צורבא מרבנן. וראה בהערה 10. ובריטב"א כתב שדין זה לזכות לצורבא מרבנן נאמר לכהן עשיר שאינו צריך למתנות, וראה בהערה 13 לתוס' שהראשונים לעיל דנו אם הצנועין אינם נוטלים במקום שאינם צריכים למתנות, או אף כשצריך ויש כהן אחר נצרך ממנו, ויל"ע לגבי נידון דידן.

9. החזו"א [יו"ד ז, ד] ביאר שקושיית הגמרא היא, הרי אם לא בא ליד כהן לא קיים הישראל מצוות נתינה, ולפיכך תמה הרי יכול לזכות על ידי הצורבא מרבנן את מתנות בשביל הכהן, ואחר כך יזכה בהן הצורבא מרבנן לעצמו ברשות הכהן. [וראה פלתי סק"ג].

וכתב שבאופן זה נמצא שמקבל צדקה מהכהן, ואין זה נאות לצורבא מרבנן לקבל צדקה, וגם יש אופנים שאין הכהן יכול לתת לו כגון שכבר נתן חומש או שיש כמה עניים וצריך ליתן לכלם, ולכן עדיף להעמיד במכירי כהונה, שלא זכה הכהן במתנות זכיה גמורה אלא לענין קיום מצות נתינה, [ראה בהערה הבאה], וזכה אין הצורבא מרבנן מקבל צדקה.

ובתוס' רא"ש כתב: "מה שמוכה לו תחילה, ואינו ממתין עד שיבואו לידו [הכהן] ויתנם לו [לצורבא מרבנן], כי מתוך שיצא הקול שזיכם לצורבא מרבנן מכיריו לא יתנו אלא לו, ומתחילה פעמים היו נותנים לכהן אחר".

ובשו"ת הרדב"ז זידד שצורבא דרבנן שיש לו פירות, יכול הכהן לומר לו שישאירם אצלו, אף שלא שייך שיזכה בהן לכהן כי לא יצאו

הבית שהיה כהן, והיה בעל הבית רגיל ליתן לו את מתנותיו: **זכי לי** — תן לי רשות לקחת — **מתנתא**, משום **דבעינא למיכל לישנא בחדלדא** [לשון בחדלדא], והלשון מן המתנות היא, שניתנת עם הלחיים לכהן.

עשה העבד כדברי רבא, **וזכי ליה לרבא** את המתנות.

רבא אכל מן הלשון, ורב ספרא לא אכל ממנה, משום שלא הגיעה הלשון לידי השמש לפני שזכה בה רבא.

אקרייה לרב ספרא בחלמא את הפסוק במשלי [פרק כה]: **"מעדה בנגד ביום קרה [בנגד בלוי ורקוב⁽¹¹⁾ ביום קרה אינו שוה כלום, שהרי אינו מחמם]. חומץ על נתר מין אדמה רכה שעושין ממנה כלים, והחומץ ממסמס אותה ומזיק לה]. וכך דומה לשני דברים אלה, שר בשירים על לב רע".** דהיינו, **האומר דברי תורה למי שאינו מבין אותם.**

אתא רב ספרא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה: דלמא משום דעברי אשמעתא דמר שאמרת כי מותר לתלמיד חכם ליטול המתנות אף על פי שלא זכה בהן כהן — **אקריין בחלומי הכי?**

אמר ליה: לא! שהרי כי אמרי אנא ככהן אחר, שאינו כפוף לו, אבל **שמעא דבעל הבית, בעל כרחיה** עושה רצונו של בעל הבית **ומזכי ליה** לאדם חשוב שמתארח בביתו⁽¹²⁾.

ועוד, **כי אמרי אנא** שיכול לזכות, **למאן דלא אפשר ליה**, דהיינו לעני ודחוק. אבל **הא, רבא, הרי אפשר ליה** לאכול בשר אחר שאינו מתנות כהונה, שהרי אינו עני.

אמר לו רב ספרא: **ואלא מאי טעמא אקריין בחלומי הכי?**

אמר ליה: הראוך פסוק זה **כלפי רבא**, על שלא ידע רבא להבין טעמו של רב יוסף,

הת"ח פשיטא שזכה בהן כי שלוחו של אדם כמותו והוא שלוחו של הכהן, ואפילו לא באו לידו אלא שמכרן הת"ח לאחר לפני שנטלן מכל מקום עשאהו כזוכה אך אם חזר בו הכהן לא זכה הת"ח, ומדבריו משמע שהזכיה במתנות היא רק לכהן. [וראה פר"ח ס"ק כ"ג, ובקצה"ח שם ובסי' רע"ח ס"ק ט"ו].

והרמב"ן הרשב"א והריטב"א [בגיטין שם] כתבו שתקנה דרבנן היא שעשו לכהן שיחשב כאילו זכה בהן הכהן. וראיתם מסוגיין שהרי כהן שאמר לישראל הפרש עלי והן שלך במתנה, אפילו שהוא מכירי כהונה אינו מפריש, ותקנו שיועיל רק לצורך צורבא דרבנן דדחיקא ליה שעתא. וראה חזו"א [מעשרות ח, ג] שהבין בדבריהם שהמתנות שייכות לצורבא מרבנן

במקום לכהן, ולא כפשוטו שהכהן מוכה לצורבא מרבנן לקבל מהטבח את מתנותיו של הכהן. ולשון הכפתור ופרח [פט"ז] "אם רצה לזכות בהם להאי צורבא מרבנן הדחוק וכשהם יזכחו שיתנו לו המתנות, עיש"ה".

11. מעדה לשון הסרה, בגד שראוי להסירו. רש"י משלי.

12. רש"י פירש ששמש של בעל הבית נחשב כמזכה בעל כרחו לאורח חשוב של בעל הבית, ולכן לא היה לרבא לומר לו שיוזכה מתנותיו. אך הרמב"ם [פ"ט כ"א] כתב אם היה הכהן שמשו של ישראל זה [החי בדוחק], אינו מוכה לו עד שיבואו לידו שמה יזכה בעל כרחו.

דאמר רב יהודה אמר רב: כל השונה לתלמיד שאינו הגון — נופל בניהנם. כמו שנאמר בספר איוב [פרק כ]: "כל חושך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נופה, ירע שריד באהלו". ואין שריד אלא תלמיד חכם, שנאמר [ויאל ג] "ובשרידים אשר ה' קורא". וכך נדרש הפסוק: "ירע שריד באהלו" — שיש לו לתלמיד חכם תלמיד רע באהלו — "תאכלהו אש לא נופח", דהיינו אש של גיהנם.

אמר רב זירא אמר רב: כל השונה לתלמיד שאינו הגון — כזורק אבן למרקולים. שנאמר: "כזורק אבן במרגמה — כן נותן לכסיל כבוד"⁽¹⁴⁾, ועוד כתיב "לא נאזה לכסיל תענוג".

שדין זה אינו שייך בעבד ובמי שאפשר לו לאכול דבר אחר.

תמהה הגמרא: אם כן, למה הראו פסוק זה לרב ספרא, ולקריין לרבא עצמו?!

מתרצת הגמרא: רבא נזוף היה [עיין רש"י], ומשום כך לא הראוהו דברים בחלום.

אמר ליה אבבי לרב דימי: ופשטיה דקרא במאי כתיב?

אמר ליה: בשונה לתלמיד שאינו הגון,⁽¹³⁾ דאהא קאי האי קרא ד"ושר בשירים על לב רע".

ובפרישה [סקי"ט].

ובפרי מגדים [ס"ק טז] הוסיף כי אחר שבאו המתנות ליד כהן המשרת יכול לתתם למי שירצה, ואפילו לרבו ולאורחים כיון שכבר יצא הבעלים ידי נתינה, ומטעמו משמע כי מה שאינו נותן לרבו הוא מפני החשש שיטול בעל כרחו ויפסיד מצוות נתינה לנותן. [אך בפשטות היא תקנת חז"ל שלא להפקיע את המצוה שיבא ליד כהן, אך אחר שבאו לידו לא חיישינן אפילו שיתן בעל כרחו, ועיין].

13. וכתב המהרש"א שרב ספרא לא ראה את פשטיה דקרא, שהרי חלמו נסוב על השונה לתלמיד שאינו מבין.

14. הפרישה [יו"ד רמז] ביאר בשם האבן עזרא שהוא משל לזורק אבן טובה לתוך גל אבנים, [ולכאורה כוונתו שנמצא שמערב תלמידים הגונים בתלמידים שאינם הגונים], אולם בפירוש אבן עזרא למשלי [כו, ח] משמע

וביאר הר"י קורקוס שהרמב"ם למד שהכהן היה שמשו של רבא. וקאמר רב יוסף שרק אם הכהן חבירו של הת"ח תקנו שיזכה לו, אך אם הוא שמשו, לא תקנו כן שמא יטול ממנו בעל כרחו, אך כשהכהן שמש לבעל המתנות ראוי שיזכה לאורחו חשוב, ואין חשש שיטול ממנו בעל המתנות בעל כרחו.

והריטב"א פירש שהשמש היה מכירו של רבא, כי היה נותן לו מתנותיו כל שעה. ובפשטות כוונתו כהרמב"ם, אך צריך ביאור למה לי שהיה נותן לו מתנותיו, [ואולי הכוונה שהכהן היה נותן לרבא ודוחק], ושם כוונתו שהשמש היה של בעל הבית, אך הוכרח לתת לרבא כי היה מכירו מפני שנתן לו מתנותיו תמיד. וצ"ע.

והטור כתב ש"לא יהיה הכהן המזכה משרת בבית ישראל שרגיל לתת לו המתנות", ואחר כך כתב ש"כהן המשרת בבית ישראל ומזכה לאורח ת"ח שמתארח בבית רבו במתנות שרגיל לתת לו רבו אסור", וראה ביאור דבריו בדרישה [סק"ד]

דאמרי הרואים, כהן זה בשרא קא זבין
[בשר הוא רוצה לקנות].

מקשה הגמרא: אם כן, עובד כוכבים נמי
למה אינו צריך לרשום, הרי גם באופן זה
אמרי הרואים שעובד כוכבים בשרא קא
זבין, ואינו עושה שותפות עם ישראל?

אלא, הכא במאי עסקינן, דיתוב עובד
כוכבים אכספתא [על המקום שבו נותן
הטבח את המעות שמקבל מן הלוקחין],
ובאופן זה מוכח שהוא שותף ולא לוקח
בעלמא.

מקשה הגמרא: אם כן דכוותה גבי כהן גם
מדובר באופן זה דיתוב אכספתא, ואם כן
אמאי צריך לרשום?

מתרצת הגמרא: אמרי הרואים שבאמת אינו
שותף, אלא הימוני הימניה הטבח לכהן
לשמור כספו שבכספת שלא יגנבם ממנו.

מקשה הגמרא: אם כן, עובד כוכבים נמי
נחשוש שאמרי הרואים הימוני הימניה
הטבח לשמור מעותיו ובאמת אינו שותף?

מתרצת הגמרא: אין חשש שהרואים יסברו
כן, כי אין אמונה בעובד כוכבים, אין
ישראל רגיל להאמין בעובד כוכבים שישמור

שנינו במשנתנו: והמשתתף עמהן צריך
לרשום.

ודנה הגמרא: וכי אפילו אם משתתף עם
העובד כוכבים צריך לרשום?

ורמינהו סתירה לכך, לכאורה, ממה ששנינו:
המשתתף עם כהן — צריך לרשום.
והמשתתף עם העובד כוכבים, והמוכר את
פסולי המוקדשין אחר שנפדו ושחטן,
שפטורין הן מן המתנות — אין צריך
לרשום?

מתרצת הגמרא: הכא, זה ששנינו בברייתא
ב-קלג-ב "אין צריך לרשום", במאי עסקינן, דיתוב
העובד כוכבים אמסחתא [בחנות] כשהטבח
הישראל מוכר שם את הבשר, ומוכח שהם
שותפין. מה שאין כן במשנה שעוסקת
באופן שאינו יושב בחנות.

מקשה הגמרא: אם כן, דכוותה, גבי כהן
ששנינו ברישא של הברייתא "המשתתף עם
כהן — צריך לרשום", גם דין זה מדובר
באופן דיתוב הכהן אמסחתא, כמו שביארנו
בסיפא לגבי עובד כוכבים. ואם כן אמאי
צריך לרשום?

מתרצת הגמרא: מה שהכהן יושב בחנות
אינה ראייה שהטבח עשה עמו שותפות,

לכסיל כבוד הרי הוא עושה דבר שאין בו ממש,
ונחשב כנותן לאבן, והוא דבר זר.

ועוד פירש שמרקוליס היא ע"ז מיוחדת
שניכר בה שעבדה על ידי ריבוי האבנים
במקומה, ובעבודתו גורם שיעבדוה גם אחרים,
וכך המלמד תלמיד שאינו הגון גורם שימשכו
אחריו אחרים מפני תורתו. וראה מהרש"א.

שפירש באופן שונה.

ועוד פירש מדיליה, שהזורק למרקוליס אף
שמכוון לעשות מצוה ולבזותה נמצא שעושה
עבירה, וכן המלמד תלמיד שאינו הגון סבור
שעושה מצוה והיא באה בעבירה.

ומהר"ל פירש שהזורק אבן למרקוליס אף
שאינו ממש במעשה זה נחשב כפעולת עבודה
זרה, כך גם המלמד למי שאינו ראוי או נותן